

ТОТОЖНІСТЬ І ВІДМІННІСТЬ НА ВЕРШИНІ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Формування особистості в процесі навчання відбувається на основі встановлення тотожності зі зразком досконалості при наявності відмінності. У класичній філософській традиції цей проблеми не існувало, оскільки передбачалося єдність буття і мислення, що втілювалося ще в парменідовському положенні «бути і мислити одне і теж».

У некласичній філософії її сформулював Ніцше. Наведемо цитату з його роботи «Так говорив Заратустра»: У чому мій розум? Домагається він знань, як своєї їжі? Він бідність, бруд і жалюгідне вдоволення собою? Час, коли ви говорите: «У чому моя чеснота? Вона ще не змусила мене божеволіти. Як втомився я від добра мого і від зла мого! Все це бідність і гучне задоволення!» [2, с.5]. За філософом володіння знанням свідчить тільки про «жалюгідний достаток собою». Цей же докір можна знайти в ставленні до моралі, оскільки проголошення своєї довершеності, з його точки зору, є свідомство власного божевілля.

Звернемо увагу, що Ніцше розглядає дискурсивну позицію, про що свідчать слова «ви говорите». Мова йдеться про пошук перших (метафізичних) підстав існування людини. Однак він стає неможливим, оскільки тотожність мислення і буття ставиться під сумнів. Тому володіння знанням може свідчити про «бідність, бруд і жалюгідне вдоволення собою».

У контексті вказаної проблеми у будь-якої педагогічної ситуації виникає вимога обґрунтування використання розуму. Тому стає зрозумілим заява Сократа про те, що «я знаю, що нічого не знаю». Опинитися на вершині дискурсу може тільки той, хто усвідомлює як належне його застосування. Перешкодою цьому, як зазначає Платон, є переживання, тобто чуттєве сприйняття [3]. Для цього необхідно очистити розум, як вимагає Кант [2]. Але це не рятує, з точки зору Ніцше, оскільки саме володіння знанням є причиною самовдоволення.

Щоб його подолати, він висуває тезу «стати надлюдиною». Цей шлях є запереченням різних проявів недосконалості, високої вимогливості до самого себе та іншого. Але той, хто перебуває на вершині дискурсу, має небезпеку, оскільки у нього може виникнути самовдоволення. Наприклад, отримання дуже високих оцінок за результати навчальної діяльності може бути

причиною виникнення «зоряної» хвороби, з якою доводиться боротися педагогу.

Ситуація, яку досліджує Ніцше, відбувається на вершині педагогічного дискурсу, де передбачається наявність досконалості розуму та моралі. Сене розуму полягає в тому, що він «добивається знання», щоб володіти світом. Не визиває сумніву, що їх наявність знань є знаком своєї переваги, тобто, нехтування іншого. Їх наявність допомагає відчувати себе на вершині влади, бути вище, ніж інші, тому дивитися на них зверху вниз, що є визнанням вдосконалення себе. Небезпека є в тому, що це, водночас, передбачає пониження іншого, оскільки в порівнянні зі мною він – ніхто. Саме в цьому аспекті актуальними стають звинувачення з боку Ніцше в аморалізмі того, хто має знання.

Що знаходиться на вершині дискурсу, вже пройшов шлях подолання себе, і став сильним. Тільки тоді для нього стають актуальними застереження, які сформулював філософ. У цьому аспекті головне призначення педагога полягає, навпаки, у формуванні почуття недоволення, здатності ставити перед собою все більш високі цілі. Відповідно до цього, виховання не передбачає протиставлення добра і зла, оскільки прояв слабкості або сили не є ні тим, ні іншим. Тому будь-яке моралізування з приводу успішності навчання виявляється неспроможним, а єдине правильне рішення цієї проблеми – подолання самого себе. У християнстві вона вирішується за допомогою висунення вимоги позбавлення від гріха за допомогою покаяння і смирення, тоді як Ніцше вказує на більш небезпечний шлях.

Слід нагадати, що він закликає до безжалісного відношення не тільки до себе, але до іншого. Наприклад, якщо він – слабкий, то потрібно «допомогти йому впасти». Саме це стало причиною звинувачень Ніцше в нігілізмі. У наявності наступне протиріччя: з одного боку він руйнує тотожність мислення і буття, але, водночас, закликає до досягнення абсолютної досконалості не визначив для цього передумови. При цьому не викликає сумніву правильність домагання заперечення слабкості, оскільки вона є одним із свідчень аморальності

Дійсно, у педагогічному аспекті викликає сумнів його вимога «підштовхнути слабого, щоб він впав». Тому саме подолання слабкості, нездатності долати перешкоди є однією з головних проблем педагогіки. Більш того, вона є ключовою, оскільки її подолання відкриває шлях до самовдосконалення. При її вирішенні необхідно мати на увазі призначення і обґрунтування належного. Можна не сумніватися, що більш виправдовує

себе не заперечення суб'єкта як слабкого, що може привести до його приниження, а слабкості як прояву недосконалості.

Вимоги, які до нього пред'являються, можуть бути настільки високими, що він може «впасти», тобто зробиється безпорадним, коли зрозуміє, що не в змозі засвоїти величезну кількість навчального матеріалу. Тому він визнає свою слабкість, мириться з нею, або, навпаки, озлобиться на знак протесту. Відповідно, педагог, щоб привести на вершину дискурсу, не торкається самолюбства, щоб він «не впав», з іншого боку, не послаблюючи вимог, допомагає їх подолати.

У наявності необхідність подолання наступного протиріччя: заперечення слабкості, яка може бути причиною заперечення слабкого. Звідси існує необхідність непримиренне ставлення до прояву слабкості, її подолання таким чином, щоб вона не розглядалася як вказівку на себе.

1. Кант И. Критика чистого разума. М.: Эксмо, 2006. 736 с.
2. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. Избранные произведения. Кн. 1. М.: Изд-во «Сирин», 1990. 447 с.
3. Платон. Собрание сочинений в 4 томах. Т. 1. М.: Мысль, 1990. 883 с.